

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 15/2010 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 2 c kap. i strafflagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 6 maj 2010 en proposition med förslag till lag om ändring av 2 c kap. i strafflagen (RP 54/2010 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överdirektör, avdelningschef Jarmo Littunen och regeringssekreterare Juho Martikainen, justitieministeriet
- justitieombudsmannasekreterare Pasi Pölönen, riksdagens justitieombudsmans kansli
- hovrättsråd Pertti Lattunen, Helsingfors hovrätt
- tingsdomare Jussi Leskinen, Esbo tingsrätt

- statsåklagare Mika Illman, Riksåklagarämbetet
- generaldirektör Esa Vesterbacka, Brottspåföljdsmyndigheten
- verkställighetschef Juha Hilska, Västra Finlands brottspåföljdsregion
- advokat Simo Ellilä, Finlands Advokatförbund
- docent, juris doktor Tapio Lappi-Seppälä
- docent, juris doktor Jussi Matikkala
- chef för juridiska enheten Paavo Siltanen.

Dessutom har skriftliga utlåtanden lämnats av

- riksdagens justitieombudsman
- Södra Finlands brottspåföljdsregion
- Tingsrättsdomarna rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår preciseringar i bestämmelserna om villkorlig frigivning i strafflagen. Dessutom är det meningen att förtydliga bestämmelserna om beräkning av fångars strafftider.

De viktigaste ändringarna gäller frågan om hur en livstidsfånges fängelsestid bestäms. Sam-

tidigt ändras den tidigaste möjligheten för en livstidsfånge som har begått sitt brott före 21 års ålder att ansöka om villkorlig frigivning. I propositionen ingår också några preciserande bestämmelser om beräkning av strafftiden.

Lagen avses träda i kraft hösten 2010.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Propositionen avser att göra bestämmelserna om

villkorlig frigivning och bestämning av fångars strafftider i 2 c kap. i strafflagen tydligare. Re-

geringen vill slopa bland annat bråkdelar av dagar i beräkningen. Det har funnits tvetydiga punkter i den gällande lagen och bestämmelserna har inte heller tagit hänsyn till alla enskilda praktiska tillämpningssituationer. Det har varit problem inte minst med rättsläget vid bestämning av fängelsetiden för livstidsfångar. Med tydligare lagstiftning blir rättsskyddet bättre både för fångar och för tjänstemän och det medger också större insyn i beräkningen av strafftider.

Sammanfattningsvis anser utskottet att propositionen är behövlig och lämplig. Det tillstyrker lagförslaget, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Detaljmotivering

2 c kap. Om fängelse

7 §. Villkorlig frigivning från flera fängelsestraff på viss tid som verkställs på samma gång. Regeringen föreslår att bestämmelserna om beräkning av den längsta tiden för fängelsestraff på viss tid som verkställs under samma straffperiod ska ändras. Utifrån det föreslagna 7 § 1 mom. ska för varje straff först beräknas strafftiden i fängelse enligt den kvotdel som inverkar på straffet, och därefter räknas strafftiderna samman. En fånge blir villkorligt frigiven när den här tiden har avtjänats. Men i 2 mom. sägs det att en fånge ska friges villkorligt senast när straff har avtjänats sammanlagt i högst 15 år.

Propositionen rättar till det problemet i den nuvarande lagstiftningen att det inte i alla fall går att beräkna frigivningstiden på ett entydigt sätt. Ändringen förbättrar fångarnas rättsskydd och bidrar till att de behandlas lika. Dessutom förbättrar den rättssäkerheten. Lagutskottet fäster sig emellertid vid det faktum — som också framgår av propositionens motivering — att förslaget betyder förlängda strafftider i fängelse för dem som sitter av flera långa fängelsestraff. Det föreslår därför en särskild övergångsbestämmelse i lagen.

I vissa fall kan lagändringen betyda kortare strafftider för dem som sitter av hela straffet. I 2 c kap. 11 och 12 § finns bestämmelser om dem

som avtjänar hela strafftiden. Med hänsyn till att det handlar om personer som anses farliga för andras liv, hälsa eller frihet är det inte motiverat att den längsta tid som de ska sitta av i fängelse förkortas från 20 till 15 år. Utskottet föreslår följaktligen att 2 mom. kompletteras med en bestämmelse om att maximitiden är 20 år när en fånge avtjänar hela strafftiden för ett eller flera straff. Det svarar mot den tid som de som avtjänar hela strafftiden de facto kan få sitta av.

Utskottet har dessutom gjort två tekniska korrigeringar i sista meningen i 2 mom.

I 3 mom. ingår en undantagsbestämmelse om att maximitiden 15 år kan överskridas. Den går ut på att om en fånge som avtjänar ett fängelsestraff på viss tid eller en häktad gör sig skyldig till ett brott som avses i 11 § 1 mom. 1 punkten, kan domstolen på yrkande av allmänna åklagaren besluta att 2 mom. inte ska tillämpas när straffens kvotdelar räknas samman. Det kan vägas in samtidigt som åklagaren yrkar på att hela strafftiden ska avtjänas. Till följd av den föreslagna ändringen i 2 mom. måste också 3 mom. justeras.

Utskottet konstaterar att det föreslagna 2 mom. inte inverkar på förfarandet för att frige långtidsfångar. Helsingfors hovrätt kommer också framöver att besluta om en fånge som dömts att sitta av hela sitt straff eller som dömts till ett livstidsstraff kan bli villkorligt frigiven. Bestämmelser om behandlingen vid Helsingfors hovrätt finns i lagen om förfarandet vid frigivning av långtidsfångar (781/2005).

10 §. Villkorlig frigivning från fängelse på livstid. I 1 mom. föreslås en sådan ändring att en fånge som dömts till fängelse på livstid för ett brott som han eller hon begått före 21 års ålder kan friges villkorligt tidigast när det förflutit nio år av fängelsetiden. I den gällande lagen är tiden tio år. Propositionen avser att jämna ut graderingen mellan dem som begått sina brott vid 18 års ålder och dem som begått sina brott i 18—20 års ålder. För en handling som ger en myndig person ett fängelsestraff på livstid kan en person som begått sitt brott före 18 års ålder få ett fängelsestraff på viss tid på minst två och högst 12 år.

En förstagångsfånge som inte fyllt 18 år kan bli villkorligt frigiven tidigast efter fyra år och en återfallsbrottsling efter sex år i fängelse. Utskottet ser ingen anledning att tidigarelägga den tidigaste frigivningstiden för dem som i 18—20 års ålder dömts till livstids fängelse, eftersom det är fråga om myndiga personer som gjort sig skyldiga till brott mot liv. Den gällande lagen bör alltså inte ändras på den här punkten.

10 a §. Beräkning av en livstidsfånges fängelse-tid. Om fängelsetiden föreskrivs i 14 kap. 3 § 1 mom. i fängeslagen (767/2005) och i 16 § i statsrådets förordning om fängelse (509/2006). Regeringen föreslår att bestämmelsen i förordningen ska tas in som 1 mom. i 10 a §.

Fängelsetiden avser den faktiska tiden för frihetsberövande. Vid livstidsstraff räknas till fängelsetiden en livstidsfånges strafftid och den tid fången varit arresterad, häktad eller annars frihetsberövad innan han eller hon börjat avtjäna straffet. Utifrån fängelsetiden bestäms inte bara den tidigaste möjliga tidpunkten för villkorlig frigivning utan också den tidigaste tidpunkten till exempel för permission.

Enligt 2 c kap. 4 § 2 mom. omfattar fängelse på livstid de fängelsestraff som verkställs på samma gång som fängelsestraff på livstid. Vid verkställigheten betyder det här att fängelsestraff på viss tid som verkställs samtidigt med livstids fängelsestraff "upphör att existera". De här fängelsestraffen på viss tid inverkar alltså inte på minsta vis på beräkningen av fängelsetiden.

Den verkliga frigivningstidpunkten är en sak helt för sig; den avgörs av Helsingfors hovrätt. Den bestäms också med hänsyn också till fängelsestraffen på viss tid under samma straffperiod. I 2 c kap. 10 § föreskrivs när den som dömts till fängelse på livstid kan friges villkorligt.

Meningen med 10 a § är att lösa två problem i de nuvarande bestämmelserna. För det första kan det hända att livstidsfångar har olika faktiska strafftider även om de har gjort sig skyldiga till exakt likadana brott. Det beror på att häktningstiden i anknytning till livstidsfängelse för tillfället beaktas i beräkningen av fängelsetiden, om

inte ett fängelsestraff på viss tid ska verkställas vid samma tidpunkt. Om tiderna sammanfaller, beaktas häktning inte. Det är i många fall helt oberoende av fången och fångens handlingar och slumpmässigt när tidpunkten för att verkställa ett fängelsestraff på viss tid infaller.

Ett annat problem är att enbart det att en fånge söker ändring i tingsrättens dom nuförtiden kan förlänga den beräknade fängelsetiden. Överklagandet förlänger häktningstiden, som inte beaktas i beräkningen av fängelsetiden om den sammanfaller med fängelsestraff på viss tid. Om en fånge överklagar tingsrättens beslut, skjuts tidpunkten för när fängelsetiden börjar fram. Fångnen måste därmed ta den risken att han eller hon till följd av sitt överklagande måste sitta i fängelse än längre tid än om beslutet inte hade överklagats. Utskottet ser det som ett problem med tanke på rättsskyddet och kraven på rättvis rätttegång.

Också utredningar med anledning av två klagomål till riksdagens justitieombudsman (27.11.2009 dnr 2994/4/07 och 3036/4707) har visat att det förekommit problem med att tolka den nuvarande lagen när det gäller att bestämma hur lång fängelsetiden för en livstidsfånge ska vara.

I fängelsetiden ska enligt 10 a § 2 mom. därför också räknas in den tid som en person varit frihetsberövad på grund av ett brott som gett fängelse på livstid och under vilken han eller hon avtjänat ett fängelsestraff på viss tid. Enligt motiven gäller detta både sådana fängelsestraff på viss tid som ingår i livstidsstraffet och sådana som satts av under den tid för frihetsberövande som avses i 1 mom. Utskottet konstaterar för klarhetens skull att 2 mom. också avser sådana straff på viss tid som en fånge blivit villkorligt frigiven från men som fortsatt som häktning på grund av ett brott som gett fängelse på livstid. Den strafftid för ett fängelsestraff på viss tid som infaller innan frihetsberövandet på grund av brott som gett fängelse på livstid har börjat räknas ändå inte in i fängelsetiden, vilket också framgår av propositionens motivering.

I 3 mom. föreskrivs att de avräkningar som avses i 6 kap. 13 § i strafflagen ska beaktas i be-

räkningen av fängelsetiden. Momentets lydelse kan ge den oriktiga uppfattningen att ett fängelsestraff på viss tid före häktning som lett till fängelsestraff på livstid räknas in i fängelsetiden, trots att avräkningen enligt 6 kap. 13 § i strafflagen inte gör det. För att undvika oklarheter med tolkningen föreslår utskottet att momentets lydelse korrigeras.

Utskottet anser att den föreslagna 10 a § med ovan beskrivna preciseringar behövs och är lämplig av rättviseskäl som har med beräkning av fängelsetiden och överklagande att göra. Det poängterar att bestämmelsen bara handlar om beräkning av fängelsetiden och att syftet inte alls är att förkorta den tid livstidsfångar sitter av sitt straff i fängelse eller att lindra straffpraxis. Villkorlig frigivning grundar sig alltid på Helsingfors hovrätts helhetsbedömning, som enligt 2 c kap. 10 § 3 mom. ska beakta en livstidsfånges totala brottslighet, uppförande och efterlevnad av planen för strafftiden. Det är viktigt att livstidsfångarna behandlas rättvist inbördes och därför vill utskottet att tiderna för att avtjäna de längsta straffen i fängelse — fängelse på livstid och straff som avtjänas i sin helhet — inte förändras i förhållande till varandra.

12 §. Ny domstolsbehandling. (Ny) I 2 c kap. 12 § i strafflagen föreskrivs om villkorlig frigivning av den som förordnats att avtjäna hela strafftiden. Frigivningsförfarandet är inte detsamma som för livstidsfångar, för det handlar om personer som avtjänar fängelsestraff på viss tid. När en fånge till exempel inte återvänt från permission bestäms frigivningstidpunkten utifrån reglerna om straff på viss tid. Enligt det gällande 2 mom. kan en villkorlig frigivning tas upp till ny behandling om fången begår ett brott under övervakad frihet på prov. Genom bestämmelsen uppstår det således en tidsperiod mellan hovrätts beslut och början av övervakad frihet på prov, då den villkorliga frigivningen inte kan återkallas även om fången begår ett brott. Bestämmelsen bör till denna del ändras i överensstämmelse med det föreslagna 10 § 3 mom., anser utskottet. Däremot behöver bestämmelsen om de frågor som avses i 8 § 4 mom. och 3 kap. 7

§ i fängelselagen inte läggas till, eftersom Brottsförhållningsmyndigheten i frågor som gäller försummelse att återvända från permission och brott mot förpliktelsen att hålla kontakt fattar ett förvaltningsbeslut om förflyttning av frigivningstidpunkten utifrån reglerna om straff på viss tid.

Precis som i fråga om 10 § 3 mom. krävs det inte heller i det här fallet någon laga kraft vunnit dom, utan pånyttbehandlingen kan också grunda sig på tillräckligt sannolik misstanke om brott. Som argument och tillämpningsanvisningar hänvisar utskottet till det som sägs i propositionens motivering om 10 § 3 mom. (s. 7, 8, 13 och 14). Men med avvikelse från motiven inskräper utskottet att det, om villkorlig frigivning återkallas med stöd av 10 § 3 mom. eller 12 § 2 mom. på grund av misstanke om ett brott som fången senare anses oskyldig till, alltid bör bedömas om fången är berättigad till skadestånd för någon del av tiden som frihetsberövad. Utskottet hänvisar här också till högsta domstolens prejudikat HD:2008:10 (omröstning).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen. Propositionen utgår från att tillämpningen av bestämmelserna i den föreslagna lagen bestäms utifrån principen om lindrigare lag i 3 kap. 2 § 2 mom. i strafflagen och därför har ingen särskild övergångsbestämmelse tagits in. I den bestämmelsen sägs det att, om en annan lag än den som gällde när brottet begicks gäller när domen meddelas, ska den nya lagen tillämpas, när den leder till ett lindrigare slutresultat.

Grundlagsutskottet ansåg i samband med revideringen av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror (GrUU 31/2002 rd) att den begränsade tillämpningen av principen om lindrigare lag i 3 kap. 2 § 2 mom. i strafflagen primärt bör bedömas mot artikel 15 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen). I artikeln ingår med avvikelse från 8 § i grundlagen och artikel 7 i Europakonventionen följande explicita bestämmelse: "Om efter brottets begående ny lag stiftas som föreskriver att ett lindrigare straff skall tillämpas, kan den skyldige komma i åtnjutande av detta". Lydel-

sen i konventionsbestämmelsen antyder att principen om lindrigare lag är tidsmässigt obegränsad. Den kan också förutsätta att en laga kraft vunnit dom lindras.

Av utlåtandet framgår det vidare att de konventionslutande staterna enligt en ansedd kommentar till MP-konventionen är skyldiga att tillämpa artikel 15 utan tidsbegränsningar i fråga om alla oåterkalleliga straff, men för andra straff tills den sista rättsinstansen kommit med sin slutliga dom. I första fasen av totalreformen av strafflagen (RP 66/1988 rd) ansågs det också säkert att en brottslings rätt att komma i åtnjutande av fördelarna med den lindrigare lagen senast avgörs när domen vinner laga kraft.

Grundlagsutskottet har behandlat principen om lindrigare lag också i samband med lagstiftningen om sammanräknade fängelsestraff (GrUU 21/2005 rd). I utlåtandet konstaterades det att principen om lindrigare lag i artikel 15 i MP-konventionen enligt lydelsen gäller det straff som utmätts för brottet, men enligt utskottets tidigare bedömning inte sådana faktorer som närmast anknyter till procedurfrågor reglerade genom bestämmelser om preskriptionstiderna för brott (GrUU 27/2001 rd). Förslaget handlar om den faktiska längden på ett frihetsberövande och det kan svårigen karaktäriseras som enbart procedurfråga. I utlåtandet sägs det vidare att det på grund av avsaknad av tolkningspraxis inte är klart att förvaltningsmyndigheterna på grund av MP-konventionen och på grund av den nya lagen skulle behöva förkorta fängelsestraff som domstolen dömt ut eller perioder av frihetsberövande baserade på dem.

Europadomstolens stora kammare meddelade den 17 september 2009 sin dom i fallet Scoppola mot Italien (Nr 2), där den konstaterar att artikel 7 i konventionen om de mänskliga rättigheterna

också tryggar rätten till retroaktiv tillämpning av den lindrigare strafflagen. Domen handlar om domstolarnas skyldighet att tillämpa lindrigare lag.

Den föreslagna bestämmelsen i 2 c kap. 7 § i strafflagen om villkorlig frigivning från flera fängelsestraff på viss tid som verkställs på samma gång innebär i vissa fall att den strafftid som ska avtjänas i fängelse förlängs. Därför ska den nya bestämmelsen enligt motiven tillämpas först i sådana fall att alla straff som ska verkställas har dömts för brott som begåtts efter det att den här lagen trädde i kraft.

Lagutskottet anser att lagstiftaren inte kan stifta en lag som i efterhand skärper ett straff som domstolen dömt ut. Det föreslår därmed att det tas in en särskild övergångsbestämmelse i 2 mom. i ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen. Utskottets förslag betyder att alla de brott som där avses ska ha blivit begångna den dag lagen trädde i kraft eller senare. I annat fall tillämpas de bestämmelser som är gällande när den här lagen träder i kraft. Den gällande lagen är tvetydig på den punkten hur man bestämmer den tidigaste tidpunkten för villkorlig frigivning när de sammanräknade fängelsestraffen överstiger maximitiden 20 år i den gällande lagen och därför föreslås en bestämmelse också om detta i det nya 2 mom.

Av lagutskottets förslag följer att 2 mom. i regeringens förslag till ikraftträdande- och övergångsbestämmelse blir 3 mom.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

*godkänner lagförslaget med ändringar
(Utskottets ändringsförslag).*

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av 2 c kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 2 c kap. 4 §, 5 § 2 mom., 7 och 10 § samt 12 § 2 mom., av dem 2 c kap. 4, 7 och 10 § samt 12 § 2 mom. sådana de lyder i lag 780/2005 och 5 § 2 mom. sådant det lyder i lag 1451/2007, samt fogas till 2 c kap. en ny 10 a §, som följer:

2 c kap.

Om fängelse

4 §
(Som i RP)

Villkorlig frigivning

5 §
(Som i RP)

7 §

Villkorlig frigivning från flera fängelsestraff på viss tid som verkställs på samma gång

(1 mom. som i RP)

En fånge som avtjänar flera fängelsestraff på viss tid som verkställs på samma gång ska frigges villkorligt senast när straff har avtjänats sammanlagt i högst 15 år. *Om det med stöd av 11 § har bestämts att redan ett av de fängelsestraff på viss tid som verkställs på samma gång har dömts att avtjänas i sin helhet, ska fången frigges villkorligt senast när sammanlagt högst 20 år av straffen har avtjänats.* Vid beräkningen av maximitiden ska de avräkningar som enligt 6 kap. 13 § (utesl.) ingår i straffen beaktas.

Om en fånge som avtjänar ett fängelsestraff på viss tid eller en häktad gör sig skyldig till ett brott som avses i 11 § 1 mom. 1 punkten, kan domstolen på yrkande av åklagaren besluta att bestämmelsen i 2 mom. om de maximitider som ska avtjänas inte (utesl.) tillämpas på det straff

som döms ut när kvotdelar av straffen räknas samman.

10 §

Villkorlig frigivning från fängelse på livstid

Den som dömts till fängelse på livstid kan frigges villkorligt tidigast när det förflutit tolv år av fängelsetiden. En fånge som dömts till fängelse på livstid för ett brott som han eller hon begått före 21 års ålder kan frigges villkorligt tidigast när det förflutit *tio* år av fängelsetiden.

(2—4 mom. som i RP)

10 a §

Beräkning av en livstidsfånges fängelsetid

(1 och 2 mom. som i RP)

Om ett fängelsestraff på livstid omfattar andra fängelsestraff, räknas sådana *avräkningar* i enlighet med 6 kap. 13 § (utesl.) som hänför sig till tiden innan frihetsberövande enligt 1 mom. har börjat *inte in i fängelsetiden*

12 § (Ny)

Ny domstolsbehandling

— — — — —
Innan en fånge frigges villkorligt kan fången försättas i övervakad frihet på prov. Om *Brottspåföljdsmyndigheten* anser att frigivning som avses i 1 mom. måste omprövas på grund av ett

brott som uppdagats före den villkorliga frigivningen, ska verket föra ärendet till Helsingfors hovrätt för ny behandling.

— — — — —

(1 mom. som i RP)

Lagens 2 c kap. 7 § tillämpas på de fall där alla fängelsestraff som ska verkställas har dömts för brott som begåtts innan denna lag trädde i

kraft. På andra fall tillämpas de bestämmelser som gällde när lagen trädde i kraft. Tillämpas olika kvotdelar på de fängelsestraff på viss tid som ska räknas samman, ska avräkningen för den kvotdel som överskrider maximitiden 20 år gälla det straff som vid sammanräkningen leder till det lindrigaste slutresultatet. (Nytt 2 mom.)

(3 mom. som 2 mom. i RP)

_____

Helsingfors den 22 juni 2010

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Janina Andersson /gröna
vordf. Anna-Maja Henriksson /sv
medl. Esko Ahonen /cent
Kalle Jokinen /saml
Timo Kalli /cent
Oiva Kaltiokumpu /cent
Ilkka Kantola /sd
Sampsa Kataja /saml

Jari Larikka /saml
Sanna Lauslahti /saml
Outi Mäkelä /saml
Raimo Piirainen /sd
Tero Rönni /sd
Kari Uotila /vänst
Mirja Vehkaperä /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Minna-Liisa Rinne.